

KAITSE KODU!

15. märts 1930

NR. 11

Hind 20 senti

Tänases numbris:

- Kaanepilt: Kevad kaugel lõunas.
 — Dagune nurgake varakevadisest Kadriorust.
 E. Oskar: Kodukultuur.
 — Kangelastegusid vabadussõjas.
 — Somatén — Hispaania kaitseliit.
 Lauri Keftunen: Kaupo ja Lembit.
 — Kaitseliidu auaadress kindral J. Sootsile.
 — Major Ibrus †
 B. Savinkov: Must hobune (järg).
 — Male.

Suitsetage

PABEROSSE

**ÜKSIK
NUMBER
20 SENTI**

**ILMUB
1-KORD
NÄDALAS**

6-AASTA KÄIK N: 11 KAITSE KODU!

ELASTRIKOV

TOIMETUS JA TALITUS: Tallinnas, Kaarli tän. 8, kaitseliidu staabis. Tel. 370. Toimetuse kõnetunnid igal äripäeval kella 10—12 e. l. Kaastöö arvatakse tasu alla ainult siis, kui sellele tasunõudmine peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markimata käsi-kirju alal ei hoita.

15. MÄRTS 1930

Väljaandja: KAITSELIIDU PEASTAAP.
Vastutav toimetaja: kol.-ltn. A. BALDER.
Tegev toimetaja: L. SÖERD.

TELLIMISHIND: 'aastas 6 krooni poolaastas 3 kr., veerandaastas 1 kroon 50 senti, kuus 50 senti.
KUULUTUSTE HINNAD: 1 lehekülj teksti ees Kr. 50, tekstis ja tagumise kaane välisküljel Kr. 80, teksti järel Kr. 40 ja kaante sisekülgedel Kr. 60. — Vähemad kuulutused proportsionaalselt odavamad.

Vagune nurgake varakevadisest Kadriorust.

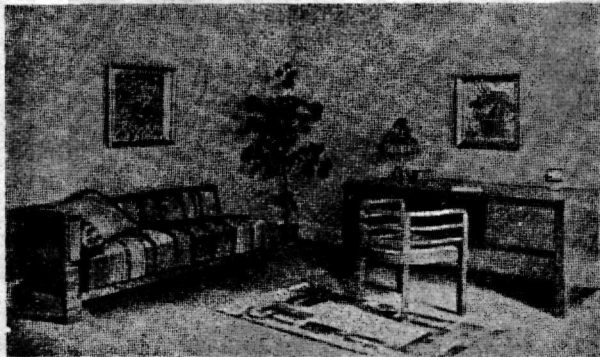
K O D U K U L T U U R

„Kaitse Kodu!le“ kirjutanud Erika Oskar, Sakala ringkonna esinaine

Otsata rikkad on meie muuseumid igasuguseist riietusesemeist, vaibust, linikuist j. n. e. Kõik need esemed on rikkalikult ja maitsekalt kaunistatud. Ala, mis meie muuseumides on haruldaselt nõrgalt esitatud ja harukordselt üksluisena ja täiesti kaunistamatuna esineb, on meie esivanemate elamute sisustus. Prof. Manninen arvab raamatus „Soome sugu rahvad“ põhjuse selles peituvat meie esivanemate elamute viletsas valgustuses. Aknad puudusid kas täiesti või olid esitatud viletsate suitsuaukudena. Öhtul pakkus peerg ka ainult nõrka valgust. Seega puudus mõte esemete ja ruumide, mida kattis alaline hämarus, kaunistamiseks. Kaunistati ainult seda, mida tarvitati päevavalgel. Praegu on meil hüüdsõnaks „enam valgust“ meie elamutesse. Valguse puuduse üle eluruumides ei või meie ka kurta. Aknad tehakse kord-korralt ikka suuremad. Lambid täienevad. Elekter tungib ka maale. Näib aga praegu, et meil puudub õige meel meie elamute sisustamiseks, nende koduseks ja mugavaks tegemiseks. Meie olusid mitte tundja välismaalane viib meist, otustades riietuse järele, kaasa mulje kui kõrgekultuurilisest ja rikkast rahvast (kui äraandjaks ei saaks daamide kõrged kontsad ja suured dekolteed tänaval). Enam jagu meie elamutest räägib koguni teist keelt. Sisustus on väga juhuslik. Esinevad tugevad kontrastid. Üksikud esemed on luksuslikult toredad (sageli neid aga sugugi ei tarvitata, vaid nad on paraadijuhtumeks). Seal kõrval jälle kõige viletsamad ja primitiivsemad asjad igapäevaseks tarvitamiseks. Ka kõige kehvemates oludes võib olla kodu nägus ja korralik ja võrdlemisi suure majandusliku jõukuse juures esineda räpasena ja inetuna.

Kodu peab olema kõiki perekonnaliikmeid koondavaks kohaks, peab olema kohaks, kuhu tõttavad kõik perekonnaliikmed puhkama, kus meeleldi viibitakse, kuhu sisse astudes ka igal võõral on mõnus ja soe — kodune.

Kahjuks valdavas enamuses meie kodud ei ole seda. Naiskodukaitse ja nende sõprade ülesandeks on

Nurk elutoast. Vasakul kodukoetud riidega kaetud diivan. Paremal kirjutuslaud.

aidata kõrvaldada meie kodu korraldamatust — levi-tada mõtet: ilusama, mugavama kodu poole!

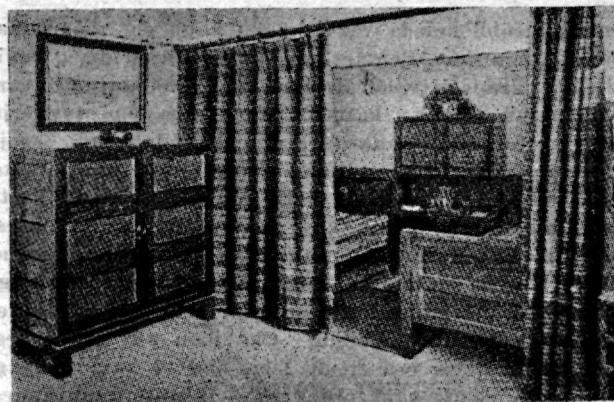
Sean siinkohal üles algelisemaid mõtteid kodu parema korralduse suunas.

Esimeseks nõudeks kodu mugavuse ja kauniduse poole on — puhtus, algelisem tervishoiu ja ilu nõue! Ei ole kerge meie kodude praeguse seisukorra juures neid hoida puhtana. Kodud on sageli üle kuhjatud igasuguste puhastamist takistavate esemetega. Sisustus on sageli säärane, et ei võimalda kergelt ja kiiret puhastamist. Ka põrandad ja seinad on sääraseid, et neid on raske hoida korras. Kõiki neid puudusi saavad perenaised heal tahtel kõrvaldada. Esiteks asetagu igaüks endale küsimus, kas kõik see, mida sisaldab minu korter, on sinna tingimata tarvilik, kas kaunistab ta minu eluruumi? Kindlasti leidub peaaegu igas korveris asju, mis sinna ei ole tarvilikud ja ainult rikuvad ruumi üldmuljet, näiteks: igasugused ilu- ja pudu-asjad peeglilaudadel ja kummutitel. Igasugused riietusesemed ripuvad kappide taga ja nurkades, paberist ja riidest lilled vaasides jne.

Oleme küll harjumuste orjad, kuid võtame kord südame rindu ja asume põhjalikult oma elamute revideerimisele. Mis on liigne — see halastamatult välja. Seega lõpetanud, asume järelejäänu silmitsemisele. Leiame, et toolil puudub üks spross, kapiil on ukselukk ripakile, diivanil vananenud riie, kogu mööblil on värv kulunud ja määrdinud. Mis siis nüüd teha? Otsime välja tooli puuduva osa, pistame ta otsapidi liimipotti ja liimime ta kinni või ehk saab teda naelaga kinni lüüa. Kapi rippuva luku lööme muidugi ka kinni. Mis siis teha diivaniga? Otsime vastava riide ja paikame ära, veel parem on, kui leidub kas vanaema või perenaise enda veimevakas mõni nägus triibuline või muud kirja Eesti vaip. Viskame üle diivani selle ja — koguni teine pilt, ei tunne enam ära endist määrdinud ja kulunud diivanit.

Kuidas aga päästame kogu mööbli rühkinud olekust? Mis muud, kui muretseme endale mõne kilo värnitsat, sama palju mingisugust värvimulda (soovitatav midagi heledamat, aga peaasi perenaisele meeldivamat; kui kollast, sinist, rohelist, punast või ükskõik millist segada, saame meeldiva värvi) ja pintslit. Mõne-kroonilise väljaminekuga ja 10—20-tunnilise ajakuluga muutub kogu mööbel nii nägusaks, et teda ise enam ei tunne, värvimistehnika on imelõhne; kui ei julgeta alguses mööbli värvimisele asuda, tehtagu katset, alguses kas või põrandad värvimisega ja siis asutagu julgelt juba mööblit võõpama. Ka lagi ja seinad on hallid ja määrdinud. Ka neid saate ise värskendada. Meie maa oludes oleks lupjamine kõige odavam, tervem ja hõlpsam eluruumide puhastamise võimalus. Meil kardetakse seda tööd — selleks on vaja erisuguseid meistreid, see maksab palju raha jne. Aastaid ja aastaid elatakse seepärast puhastamata eluruumides. Väike-Vene naine lupjab iga laupäev oma onni seest ja väljast poolt.

Miks ei või siis meie naised vähemalt üks kord aastas olla sama tragid, arusaadav, kui peres on meestel aega, siis oleks nende kohus lubjata — naise eestvõtuta nad seda aga kindlasti ei tee. Seepärast kas lubjakem ise või virgutagem mehi seda tegema. Köök nõuab kindlasti, et teda vähemalt 2 korda aastas lupjate, ta on teile temas valitseva valguse ja puhtuse kaudu tänulik, kui seda teete sagedamini. Või ehk soovite oma eluruumi katta uute tapeetidega, seda võite kergesti ja odavasti teha ise, kuid see ei ole kaugelki nii tervishoidlik. Lupjamine on nii lihtne, et seda võite iga aasta korrata, tapeetimine siiski nii palju igavam ja tüütavam, et uusi tapeete enne kaht või kolme, sageli isegi enam, aastaid ei vahetata. Kui kardate asuda tööle, ei ole seda varem sugugi teinud (ei oska), ükskord on ikka esimene kord ja töö ise õpetab. Esialgu võite näpunäiteid saada Keegiste raamatust „Värvimine ja tapeetimine meistri abita“, hind ainult 50 senti. Ka möödunud aasta „Taluperenaises“ oli vastavaid küsimusi selgitavaid artikleid. Lagi ja seinad on teil siis nüüd valged, mööbel ka värskest värvitud, kuid aknad ja ukсед, need on sama määrdinud, kui varem. Ka neid peate kindlasti noorendama, jälle värvipott kätte ja tööle, ja järgmisel päeval ei tunne teie ka neid enam ära. Aga põrand on ikka veel värvimata, küll on teda raske küürida. Ja igapäevasel pühkimisel, kui palju tõuseb tolmu õhku! Sepitsete salakavala plaani ja poole päevaga on põrand värvitud. Järgmisel päeval tõmbate tema veel kord üle, lasete teda ka veel mõned päevad kuivada ja nüüd noorendatud mööbel noorendatud tuppa. Kõik aina särab värskest ja puhtusest. Nüüd igale asjale kindel paik, nii et ta võimaldab vastava eseme otstarbekohast tarvitamist ja annab kogu ruumile nägusust. Värskest pestud eesriided akendele ette, mõni lillepott aknale, kui on mõned pildid, siis ka veel need seinale, ja naabrid võivad teile tuua soolaleiba, elate nagu uues korteris. Nad ei tunne ei teie endist korterit ega teie mööblit, imestavad ja kadestavad teid. Perenaine aga naerab, temal on heameel, mis temal nüüd viga, igal hommikul pühi põrand niiske lapiga üle, ei ole liigseid tolmukogujaid, õlivärviga kaetud mööblit pühite tolmu samuti niiske lapiga ja poole tunniga on korter puhas ja korras, endal lust elada ja teistel lust vaadata. Üks suur puudus on meil nii linnas kui maal, lubamata sagedasti esinevad meil korterites prussakad ja lutikad. Nendele kadu! On prussakaid palju, siis pühkige neid hoolega 3—4 päeva jooksul seinapragudest ja muudest peiduurgastest välja ja põletage ära. On neid sel kombel vähendatud, võite neid hakata mürgitama, sealjuures peab tarvitama võimalikult ilmsüütumaid mürgaineid. Hoolsa toidukäitmisega ja koristamise kaudu näljutage prussakaid mõni päev ja siis andke neile õõseks boorhappes leotatud leiba. Surnud prussakad tulevad hommikul samuti ära põletada. Edasi võite nende peiduorkaid Maliniini-vedelikuga hoolikalt pritsida või määrada. Maliniini-vedelik: 100 gr. petrooleumi, 50 gr. karbooli, 250 gr. terpentini, 50 gr. dalmaatsi pulbrit, segu lastakse mõned päevad seista soojas kohas teda aeg-ajalt loksutada, vedelik on erakorraliselt hea lutikate ja prussakate hävitamiseks. Lutikad tulevad samuti alguses ära korjata ja põletada, siis nende pritsimisele asuda.

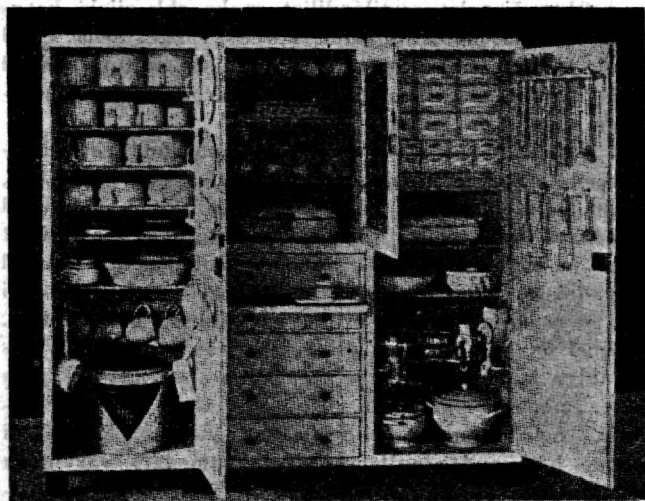
Sarnaselt võib kerge vaevaga eesriide abil kombineerida magamistoja suuremast elutoast.

Maja parasiitide hävitamisele asudes ärge uskugu ükski perenaine, et esimene hävitamine teeb maja parasiitidest puhtaks, maja puhastamine lutikaist või prussakaist nõuab vähemalt 2 nädala kestes hoolikat ja järjekindlat tööd ja peale selle kogu pere hoolikat valvet poole aasta kestes, iga juhuslikult esinev parasiit tuleb halastamatult hukata. Halastamatu sõja peaksid kõik Eesti naised kuulutama igasugustele majaparasiitidele. Nad on tõsiseks häbiplekiks meie Eesti naisele. Seni käsitasin vaid seda, kuidas seda, mis juba on noorendatud, muuta nägusamaks ja kaunimaks. Iga majapidamine aga täieneb aeg-ajalt ühe või teise mööbliga, aasta-aastalt rajatakse juure hulgana uusi majapidamisi. Uute esemete muretsemisel seame üles nõuded: otstarbekohane, vormilt lihtne, kergelt puhastatav; on iganenud plüüsisist mööbligarnituurid. Väga harva lubab rahakott asuda garnituuride muretsemisele. Tõesti odavaid, maitserikkaid ja otstarbekohaseid garnituure valmistavad meie tiserid esialgu vähe, peaaegu sugugi mitte. Tellijad ei nõua, vaid lepipid seega, mida pakutakse, ja meistrid valmistavad ammu aegunud ja iganenud asju. Meie esivanemate elamute sisustus oli nii primitiivne, et meil jäljendamiseks ja stiliseerimiseks on väga vähe võimalusi.

Üht või teist eestilaadilist saaks ehk siiski kasutada moodsa mööbli kaunistamiseks. Kuni seda veel ei ole tehtud, peame vaatama, mis teised kultuurirahvad oma elamute tervishoidliku ja otstarbekohase sisustamise suunas on teinud.

Esiteks, mööbel on igal pool muutunud väga lihtsavoormiliseks ja sirgjooneliseks, igasugused karniisid, simsid, sisselõigatud või pealekleebitud kaunistused puuduvad kas täiesti või neid tarvitatakse äärmiselt vähe ja tagasihoidlikult. Mööbel asub kas nii kõrgeil jalgadel, et võimaldab enda alt kergelt puhastada või on maas kinni, nii et ei kogune sinna alla tolmu. Mööbel on kas värvitud õlivärviga või peitsitud ja siis õlilakiga lakeeritud, nii et teda saab alati niiske lapiga pesta mööblit rikkumata, värv on alati heledatooniline: helekollane, roheline, sinine, punane jne. Kui oleme harjunud ainult üksluiste tumedate värvidega või valgega, tunduvad need värvid meie silmale alguses võõrana, kuid kui harjume nendega, siis valget nähes tunduvad need kohe rõõmsamatena. Näib, nagu

omaks mööbli heleda värvi kaudu kogu elu rõõmsama, söbralikuma ilme. Pehmet mööblit garnituuridena tarvatakse äärmiselt vähe. Kodusel teel valmistatud diivan, kodukoetud vaibaga kaetud, paar pehmet pestava riidega kaetud istet annavad korterile küllaldaselt sooja ja mugavust. Diivanit tarvitatakse ka magamiseks, linad, padjad ja vaibad asetatakse diivani alla kasti, sinna mahub peale selle veel nii mõnigi ese. Aknaeesriiete materjali suhtes valitseb äärmine mitmekesisus, alates lillelise siitsiga ja mõne pistega ilustatud, kõige odavamast pleekimata riidest kuni erilistes vabrikutes odavamast kalliste eesriieten. Üks joon aga läheb eesriiete asetamises eranditult läbi, nad ei kata kunagi tervikuna akent, vaid piiravad — akent kaunistades, akna eesmärk on ju võimalikult palju valgust lasta korterisse. Eesriie ei tohi seda takistada. Öhtul tõmmatakse, kui tarvidus seda nõuab, ette tihe riie. Meie maaoludes on kindlasti kõige kohasemad eesriided kas kodus telgedel kujutud või pleekimata või linasest riidest valmistatud. Peetagu meeles, et eesriided peavad kergelt pestavad olema. Korterit mugavust aitavad tõsta ja korterile individuaalset ilmet anda — lilled, kaunistavad käsitööd, pildid. Nii armsad ja kaunistavad kui lilled ka ei ole, peab neid oskama tarvitada ja ravida. Lill on elav olevus ja nõuab alalist hooldamist, juhtlause olgu siin — parem vähe, kuid hästi ravitud lilli, kui palju, aga tolmunud ja põdevaid. Muretseme endile paar vastupidavat ja tervet lille ja ravime neid siis ka hoolega. Lihtsamad käsitada on lõigatud lilled, nad vajavad astjat, kuhu neid asetada. Hädapärast võib iga lille asetada vastavas suuruses klaaspurki; muidugi kaotab lill ilu sealjuures — lilled nõuavad vaasi ja peale selle veel iga liik vastavalt oma vormile ja värvile. Kuid esialgu on meil vaasid kallid ja ajame läbi lihtsamate vahenditega. Meil Eestis on savitööstus arenemas ja mõne aasta pärast on meil turul kindlasti juba meie oma Eesti vaase. Ei või öelda, et meil korterites leiduks käsitöid vähe. Neid on meil küllalt. Kahjuks ei saa aga käsitööd veel kaugeleki võistelda maitsekuse ja nägususe poolest esi-

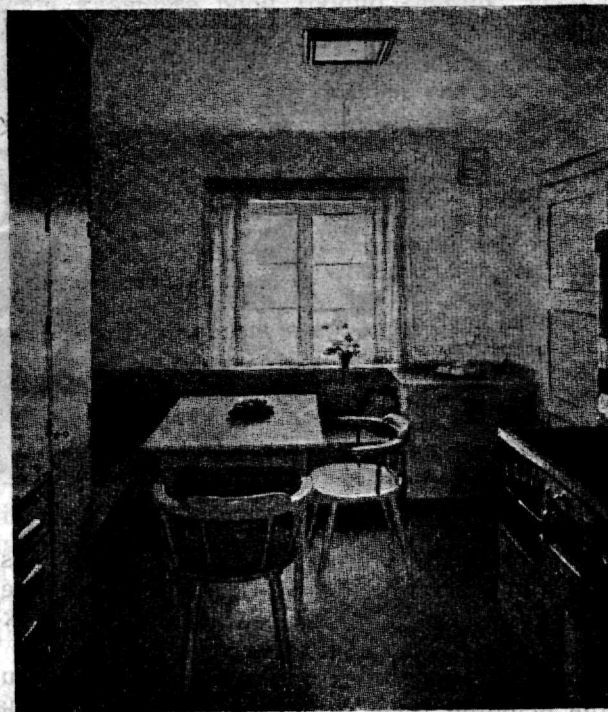

Korralik köögikapp. Võiks olla mahutatud ka seinä.

emade töödega. Meie kodudest peaksid kaduma igasugused õlivärviga maalitud luigid ja hobusepead, samuti paari aasta eest levinud „tolmuplastika“. Jällegi seame üles nõude — käsitööd olgu otstarbekohased, sarnasest materjalist ja sarnase kaunistusega, et neid võib pesta. Igasuguste „õmbluskoolide“ ja „näputöökoolide“ töövili on nii põhjalikult rikkunud ja labastunud, et naisajakirjadel, kutse- ja täienduskoolidel raske on maitset parandada. Kaunistavate piltidega on meil lugu üsna täbar. Päevapiltide suurendused, „kursuste“ jne. grupipildid on seni peaaegu ainukesed meie elamete kaunistajad. Häid kunstnike piltide reproduktsioone meil müügil on vähe, (Espenbergi väike mapp I ja II, Roosilehe puulõiked jne.) ja nad ei vasta enamikus ka laiemate hulkade nõuetele, maitsele, siiski peaks neist lihtsamaid valima ja paljundama, mõõduka hinna juures leiaksid tööd kindlasti turgu. Ilusa algatusega rikastaks Viljandi foto Riet viljandlaste kodusid. Juba mõne aasta eest hakkas hr. Riet suurendama oma rikkalikke Viljandi ja selle ligema ümbruse vaateid. Alguses olid pildid liig suured ja kallid, tänava enne jõulu aga ilmusid vaateaknale vähemad pildid. Pilt ise maksab 100 senti, maitserikkalt raamitult ja klaasitult 300—400 senti. Ostjaid oli palju, nii et juba mõni päev enne jõulu enam tellimisi ei võetud vastu. Ka teised fotograafid peaksid hr. Rieti jälis käima. Meie kodud saaksid võrdlemisi odavaid ja nägusaid kaunistusi piltide näol. Erilist tähelepanu tuleks pöörda perenaistel köögile. Esimene nõue on jällegi puhtus. Paraku on meil aga levinud vaade, et kõike seda, mis ei kõlba tuppa, võib vabalt asetada kööki, tööriideid, vanu jalanõusid, igasuguseid kaitse, kõike seda võib ajutiseks või alaliseks paigutada kööki. Sarnane vaade peab muutuma. Köök peab olema puhtaimaks kohaks majas. Lubjapang ja pintsel peavad siin sagedamalt kui mujal tarvitusel olema. Kogu köögi sissesead peab olema sarnane, et seda kergelt saab puhastada. Igal köögiriistal olgu kindel koht, kuhu teda alati asetatagu. Teine suur puudus köökides on see, et nende sissesead ei ole praktiliselt asetatud, mis annab perenaise niikuinii juba raskele töökoormale veel asjata lisa. Iga perenaine mõtelgu ise järele, kuidas paigutada köögi sisseseadet, et võimalikult vähe jõudu kuluks köögis toimimiseks. Ka nõude pesemisele vaadatakse seni enamasti kui paratamatule kurjale, millest püütakse kuidagi üle saada, mõtlemata sellele, kas sarnane ülesaamine on ka tervishoidlik, ilunõuetest rääkimata. Väga sagedasti puuduvad nõude pesemiseks eraldi riistad ja nõusid pestakse, kus aga juhtub: pajas, mõnes juhuslikus suuremas kausis, loomade söötmise pangides jne. Nõude pesemiseks olgu kindlasti igal perenaisel kindel nõu. Kas kahe poolega tsinkplekist vann, ühel poolel pestakse nõud, teisel loputatakse nad üle, või jälle kaks emailitud vanni või kaussi, jällegi üks pesemiseks ja teine loputamiseks. Nõude kuivatamise rätikuist on mõnikord piinlik rääkida. Selleks tarvitatakse igasuguseid kaltse ja muuks otstarbeks mittekõlbavaid rätikuid. Ka siis, kui nõude kuivatamiseks on erilised rätikud, jätab nende puhtus sageli soovida. Välismaal, eriti Ameerika Ühisriiges, minnakse nõude kuivakspühkimiselt üle ikka enam ja enam nõude kuivada lask-

misele. Nõud pestakse ja loputatakse võimalikult tulises vees ja asetatakse siis erilisele nõude kuivatamise restile. Kuni on pestud viimsed nõud, on esimesed kindlasti juba kuivad ja neid võib asetada kappi. Soovikorral võib neid kappi asetades pühkida üle kuiva puhta rätikuga — kuid see ei ole tarvilik. Nõud saavad sarnasel viisil ideaalselt puhtaks, ära jääb tüütav kuivatamine ja ei ole vaja tarvitada pühkerätte. Ka tuleks nõude pesemisel enam tarvitada harju igasuguste kaltsude asemel. Ei tohiks ka unustada rohelist seepi kui ideaalset puhastamisvahendit nõude pesemisel. Ei saa lõpetada kõnelust köögist, et mitte juhtida tähelepanu veel ühele puudusele. Mustaveepangid, harjad, luuad jne., neil harilikult kohta ei ole. Nad asetatakse kuhugi ukse taha või nurka. Uute majade ehitamisel ei tohiks unustada ülipraktilisi ja otstarbekohaseid seinakappe. Ka köögis peaks neid olema mitu. Üht neist võiks siis tarvitada igasuguste puhastamisvahendite asetamiseks, ja võiks sinna asetada tööriideid ja jalanõusid. Vanemates köökides peaks aga tingimata löödama laudadest kokku seinakappi asendav kapp. Selle võiks asetada nurka nii, et vajaks siis ainult esikülge, jääksid küljed ja selg, või jälle vastu seinu asetades jääks ära selg. Kapi seinad peaksid olema varustatud arvurikaste konksudega ja ei tohiks puududa ka riiulid, nii et kappi kõige selle paigutamiseks, mis köögis või mujal ringi vedeledes haavaks silma, oleks avaraid võimalusi. Üht ei tohi aga unustada, et see ülipraktiline kapp vajab aeg-ajalt põhjalikku puhastamist. Vastasel korral võib ta muutuda suurima mustuse koldeks. Rääkides sellest, kuidas korraldada kodu puhtamaks, tervishoidlikumaks ja ilusamaks, ei saa unustada ka kodu elanikke endid. Riitusesemeid muretsemas unustatakse meil sageli ära, et valdav enamus meie elust möödub töös — elame töötades — ainult vähem osa on meil puhke- ja pidutsemisajaks. Riiete muretsemisel unustame aga selle ja muretsema pühapäevariide, arvates, et kui ta pühapäevaks enam ei kõlba, eks siis või teda kodus töö juures kanda. Ja nii näemegi enamalt töö juures pühapäevariiete riismeid kantavat. Neid kannavad nii naised kui mehed. Jällegi oleks kodu kultuurilisemaks muutmise üheks nõudeks, et tööl kantagu ka tööriiet. Selle materjal olgu vastupidav, kergelt pestav, tegemisviis sarnane, et ei takista töötamist. Ka töötamisel olgu riided alati terved ja puhtad. Ja nüüd asume majast välja õue. Ka siin on vaja perenaise korraldavat kätt. Maja ukseesine olgu eraldatud karjaõuest. Nii et sead ei pääseks siin tuhnima, kanad mustama; õues näeme nii sageli vedelemas tarvitamiseks kõlbatuid riistu, vanu saapaid, luuakontse jne. Mis kõlbab põletada, rännaku kindlasti ahju, mis ei põle, vaid mädaneb, kompostihunniku. Kaks hädavajalist asutust peaks kuuluma iga majapidamise juure: väljakäigukoht ja kompostihunnik; kõik majapidamisest järelejäänud, nagu pühitud tuhk, tahm jne. asetatagu kompostihunniku, seal pikkamööda kõdunedes muutub see kõrgevärtuslikuks väetisaineks. Ka väljakäigukohtade öökulla väetavat väärtust hinnatakse meil seni liig vähe.

On ukseesine karjaõuest eraldatud ja kõik seal

Eeskujulik köök-sõõgituba — vasakul suur köögikapp.

ringivedelev rämps kõrvaldatud, siis vaatame, ehk saab maja ja selle ümbrust ka kuidagi nägusamaks teha. Enamalt on meie maa agulite elamud puuehitised, värvimata. Aastad muudavad neid igavaks, tuhmiks, halliks, ajahammas närib neid kiirelt. Soomes ja Rootsis ei ole ühtki värvimata maja, enamasti on nad kõik nägusad punased valgete akende ja roheliste ustega, värvitud on nad n. n. Soome värviga, täiesti ilma värnitsata. Värvimeeldivuse kõrval on värvitud majadel veel eelomadus: nad panevad kõdunemisele märksa pikemalt vastu kui värvimata majad. Ka siin peaksid perenaised võtma algatuse enda kätte — küll siis ka meil majad muutuvad igav-hallidest rõõmsavärvilisteks. Edasi on meil elamute ümbrus enamasti lage, miskipärast ei armasta meie, eestlased, istutada majade ümber puid ja pöösaid. Meie metsades kasvab küllalt puid, missugused oma kuju ja värvi kauniduselt meil õuesid ilustaksid. Puudest nimetaksin meeeldi sagedamalt esinevaid, nagu kask, saar, vaher, tamm, kuusk, pöösastest oleks mage sõstar, leedripuu, lodjapuu, kibuvits ja teised. Ka ühe- ja paljuaastastele lilledele tuleb pöörata enam tähelepanu maja ümbruse kaunistamisel. Juhtisin ülaltoodud tähelepanu kõige algelisematele kodukultuuri nõudele. Meeleldi ei seadnud ma üles kõrgeid nõudeid — rahuldame alguses needki lihtsad nõuded, ja meie kodud muutuvad meeldivamaks, nägusamaks, armsamaks.

Kui kõik kodukaitse liikumise juure koondunud naised oma kodu asuvad teadlikult kaunistama, kodu kaunistamise mõtet asuvad levitama, siis teevad nad seega ära tänuväärset kultuuritööd.

Meie vabadusvõitlus oli kangelaslik võitlus, kus tuli võita palju kordi tugevam vastane. Niisugune olukord on soodus selleks, et võiksid sündida kangelasteod.

Vabadussõda oli kogu rahva kangelastegu. Kuna ei olnud teist valikut, pidi võideldama ja võidetama. See, mis alul paljudele näis olevat teostamatu, otse võimatu, teostus ometi.

Kangelasteo all sõjas me mõistame tegu, mida keskpärane inimene hariliku hingeelulise ja vaimlise seisukorra juures ei viiks läbi.

Ometi oli vabadussõda pikk ahel kangelastegusid üksikute võitlejate poolt. Raske on tagant järele teha kindlaks, mis oli igal üksikul juhtumil tõukejõuks kangelasteo toimimisel. Kord oli entusiasmiga spontaanne purse, kord hulljulge riskimine, lahingu-palavikus tekkinud võitlusinnu puhang, kuid lugematul korral ka teadliku kohusetunde, isamaa-armastuse ja endaohverdamise tulemus.

Millised põhjused ja tõukejõud kangelastegude analüüsimisel ka selguksid, kindel on see, et toimiti tegusid, mille läbiviimine keskpärase inimese seisukohast vaadatuna näib olevat uskumatu ja võimatu. Kuna aga need teod toimiti, jõuame järelduseni: absoluutse „võimatu“ piir on hoopis kaugemal kui seda harilikult arvame. Vähemalt vabadussõja kogemused tõendasid, et ei kõlba rühmatülemaks mees, kes usub, et rühmaga ei või rünnata pataljoni. Vabadussõjas löödi rühmadega põgenema vastase pataljone.

Isikliku vahvuse eest vabadussõjas on Eestis antud vabadusriiste üldse 1680 isikule, nende hulka arvatud ohvitserid, sõdurid ja araisikud, kes sõjasündmuste keerises teenisid aumärgi vahvuse eest. Tegelikult oli kangelastegusid rohkem, kuid ühel või teisel põhjusel ei saanud kõik vabadusriiste.

Arvesse võttes, et vabadussõjast võttis osa ümmarguselt 80.000 kaitseväelast, sel-

gub, et ei olnudki nii kerge teenida aumärke vahvuse eest. 80 tuhandest ainult 1680!

Ettepanekud vabadusriiste annetamiseks pakuvad huvitavat materjali vabadussõjaaegsete kangelastegude iseloomustamiseks, sest iga ettepaneku juures oli ka vastava kangelasteo kokkuvõtlik kirjeldus.

Toome nendest näiteid niipalju kui seda lubab „Kaitse Kodu!“ piiratud ruum. Kuid ka alljärgnevatestki näidetest on küllalt tõendamiseks, et võimatu tehti võimalikuks.

6. novembril 1919. aastal läks kapral M-li kolme kaaslasega üle Kamenka jõe ja piiras sisse Novalovi küla, kus asus salkkond punaseid. Neli meest võtsid vangiks 19 punaväelast, saades saagiks 19 püssi laskemoonaga. Kapral M. sai surma hiljem, kui ta pealetungil teiste ees tormas vaenlaste peale.

Leitnant Paul V-mi juhatas 21. juunil 1919. a. dessantsalka Landeswehri vastu. Igal tingimusel tuli kaitsta Loode jaama, sest selle sattumisel Landeswehri vastu oleksid meie väed olnud sunnitud taganema Volmarist Valga suunas.

Leitnant V. läks 60 mehega vaenlase kallale. Kuid varsti kujunes olukord kriitiliseks: osa mehi langes surnutena ja haavatutena välja, ahelik oli lühike ja sakslased asusid selle vasakut tiiba ümber haarama.

Paul V-mi, kes lahingut juhatas aheliku keskel, nägi olukorra halvenemist ja läks vaenlase marulise tule all aheliku vasakule tiivale, et seal korraldada kaitset. Teel purustas lõhkekuul käe, kuid leitnant V. läks vasakule tiivale ja andis kompaniilemale käsu, saata paar meest „Levis“ kuulipildujaga takistama sakslaste ümberhaaret.

Võttes vastu käsu, vajub kompaniülema äkki maha otse leitnant V. jalge ette. Teda oli tabanud surmav püssikuul. Leitnant V. sai püssikuuli kõhtu. Kuid hoolimata kahest raskest haavast ta jäi jalule, viis ahe-liku edasi vaenlase peale, võttis Landeswehri patarei kuulipildujate tule alla, lasi surnuks patarei meeskonna ja hobused. Seega läks tal korda hoida seisukohti enda käes, kuni tuli kohale abiväge. Sõjasaagiks saadi kahuripatarei ja mitu kuulipildujat.

Igapäev ei juhtu, et reamees juhib lahingus kompaniid. Kuid 5. novembril 1919. aastal sai reamees M-son laiaroopaliselt soomusrongilt nr. 2 sellega hakkama.

Pealetungil Paneva külale langesid rivist välja kompaniülema lipnik Janson ja veltveebel Magus. Reamees M-son võttis kompanii juhtimise oma algatusel silmapilkselt enda kätte, viis kompanii täies korras Paneva küla peale, kus vaenlane asus kaevikuis ja lõi vaenlase sealt välja, vallutades küla.

Kompanii alistus tõrkumata reamehe korraldustele, sest tema tahes kompani end maksma.

Ohvitseri asetäitja M-ler läks 20-mehelise salgaga Velikaja jõe juures Popov-Krestõi küla peale, kus punaste pataljon oli end hästi kindlustanud. Hulljulge kallaletungiga vallutati küla. 20-meheline salk võttis vangid 119 punaväelast ja roodu komandöri, saagiks saades peale püsside ja laskemoona ka kaks kuulipildujat.

Karamõschevo sihis tabas vaenlase granaat meie soomusrongi kahuriplatvormi, millel oli suur hulk laskemoona. Tuli pääsis lahti ja kõik ruttasid eemale, et plahvatuse piirkonnast pääseda kaugemale. Leitnant A-tin ühes vedurijuhi Sm-noviga läks vaenlase ägeda tule all platvormi juure, millel iga sekund oli oodata kohutavat plahvatust, haakisid platvormi rongi küljest lahti ja kustutasid tule, nii et suurem plahvatus jäi tulemata.

4. jaanuaril 1919. aastal läks reamees V-sar kolme kaaslaste saatel, kõik neljakesi olles erariides, Karksi mõisa, mis oli punaväelaste käes. Nad kogusid punaväelastelt tähtsaid teateid nende väeosade seisukohtade üle ja hirmutasid punaväelasi, et nende teades on suured eestlaste ja inglaste väed peale tungimas. Iga silmapilk pidid mehed kartma, et venelased hakkavad neid kahtlustama ja peavad kinni.

Oigel ajal kadusid mehed mõisast. Kuid punaväelastele oli nende jutt Inglise vägede pealetulekust mõjunud hirmutavalt. Kui siis 30-meheline Eesti väesalk, kasutades V-ri ja

tema kaaslaste poolt toodud teateid vaenlase seisukohtade kohta, järgmise päeva hommikul algas pealetungi, sai võimalikuks niisugune lugu, et 30 meest löid Karksi mõisast välja 3—4 punaväe kompaniid!

Alamlipnik S-nov läks 14. oktoobril 1919. a. Luga küla juures maakuulamiskäigul olles punaväe seljataha, löikas katki vaenlase telefoni-liinid. Punaväeosad ei saanud kutsuda abi, meie väeosad tungisid peale ja löid punaväed nende seisukohtadest välja, saades saagiks terve patarei, 20 hobust ja patarei voori.

Leitnant B-ker, kes teenis soomusrong „Kapten Irvel“, läks 13. märtsil 1919. aastal väikse dessantsalgaga välja lööma suurearvulist vaenlast Kolodavitsa külast. Pärast ägedat lahingut võttis salk ära küla ja hakkas vaenlast ajama taga. Salga juht leitnant B. sai kuuli rindu ja langes maha. Dessantsalk, kaotades juhi, lõi kõikuma.

Punaväe osad hakkasid juba dessantsalka tagasi suruma. Seal ajas rinnust läbi lastud B-ker enese viimase jõuga üles, julgustas mehi ja õhutas neid uuesti minema vaenlase peale. Uuesti nõrkenud ja maha vajunud juhust saadetuna vaenlase peale, dessantsalk ajas vaenlase põgenema, saades saagiks kuulipildujaid, püsse ja padruneid. Leitnant B-ker oli selle aja jooksul juba langenud minestusse ja toodi meelemärkuseta olekus tagasi soomusrongile.

Reamees V-rman läks 18. juulil 1919. aastal vabatahtlikult maad kuulama. Võidra küla juures võttis ta paadi, et sõita üle Velikaja jõe. Vaenlase seisukohtadelt nähti jõe ääres V-rmani tulekut ja avati tema peale tuli. Vahva mees ei lasknud end sellest heidutada, lasi vastu ja sõudis edasi — lasi ja sõudis. Suur salk vaenlasi põgenes, kui paadiga nende poole kaldale jõudis sõdur, kelle peale kuuld nagu ei hakanudki. V-rman tormas põgenema löödud vaenlase kannule ja võttis neilt ära Lewis-kuulipilduja. Nii võimaldas ühe mehe surmakaartmatus tervel kompaniil minna üle jõe, sest valvetõke oli löödud põgenema.

Et ühe mehe kiire otsustamisvõime, surmakaartmatus ja — poolpangekohvi võivad päästa soomusrongi õhkulendamise hädahust, selle tõenduseks järgmine huvitav juhtumine vabadussõjast.

Soomusrong nr. 2 võttis osa Pihkva linna vallutamisesest. See oli 25. mail 1919. a., kui kaks punase soomusrongi pealt lastud granaati leidsid tee esimese kahuri kuulikambri. Hävitus oli ränk: üks sõdur sai kohe surma, kaks kergesti haavata. Raskesti haavata sai granaadi-

killust ka patarei ülem V a l t e r T - h e i m . Kolmetollilise kahuri laengud, mida kuulikambris oli suur hulk, süttisid põlema.

Raske haava peale vaatamata lipnik T-heim kandis välja kaks haavatut ja ühe surnud sõduri, siis hakkas põlevaid laenguid platvormilt loopima maha, et ära hoida mürskude plahvatumist kuumuse tõttu.

Kuna oli tuld võtnud ka lahtine püssirohi, ruttas lipnik T-heim seda kustutama. Paari sekundi jooksul oli ta saanud kustki kätte pool pange kohvi, mis toodud meeskonna jaoks. Kohviga kustutas T-heim põleva püssirohu, millega hoidis ära plahvatuse. Kustutamistööl said ta nägu ja käed rängasti põletada. Sellest hoolimata kogus lipnik T-heim plahvatuse puhul terveks jäänud mehed kahuri juure ja avas uuesti tule punaste soomusrongile, mis oli julgenud nüüd tulla päris lähedale.

Vanem-allohvitser P r i i d u M - g u s oli 21. oktoobril 1919. a. Pihkva sihis luurekäigul. Kaasas oli tal kolm sõdurit. Lähenedes Brontsõna külale, leidsid mehed, et punased istuvad seal kõvasti sees. Vanem-allohvitser Priidu M-guse ettepanekul otsustasid mehed külas teha „puhta töö“ ja tungisid neljakesi külale peale. Seal oli

kahekümne nelja mehe suurune valvetõke. Hoogsal pealetungil vallutati küla ja eesti kaitsevaelaste neljameheline salk võttis vangi ja tõi kaasa 24 vaenlase sõdurit täie relvastusega ja varustusega.

Kahekesi minna ära võtma vaenlase soomusrongi, see on vist liig julge tegu. Kapral N-gol ja reamees K-sar said sellega hakkama. Ööl vastu 24. maid 1919. aastal läksid nad kahekesi ära võtma punaste soomusrongi „Trotskit“. Nähes, et veduri uks oli veidi lahti, tormasid mehed veduri peale, et see võtta enda alla ja rong viia meie väeosade juure. Kuid veduril olid punaväelased kaitsevalmis ja mõlemad vahvad mehed said surma vaenlase käe läbi. Nad teenisid endale vabadusristi, kuid ei saanud seda ise enam kanda...

29. märtsil 1919. a. Petseri lahingus saades teada, et vaenlase patarei seisab Peipsi juures mäe all, ruttasid kolm nooremat allohvitseri, L-äär, T-vi ja T-in patareid vallutama. Nad läksid vaenlase selja taha tee peale ette, hiilisid siis vaenlasele lähedale ja avasid tule patarei meeskonna peale. Tabava tulega surmasid nad suurema osa kahurite meeskondi, tormasid pa-

Kolmekesi kolmekümne punaväelase vastu, ent siiski saabus võit.

tarei juure ja hoidsid selle nii kaua enda käes, kui tuli abi. Sellega oli kõrvaldatud takistus edasitungimiseks ja Petseri langes meie vägede kätte.

Harilikult arvatakse, et suured „löögimehed“ on eeslinil viibijad. Velskeri k. t. Volde-
mar S-mo tõendas 14. veebruaril 1919. a., et vahvaid mehi on ka nende hulgas, kes harilikult ei hoiaks käes püssi. Ta läks vabatahtlikult kaasa dessandiga ja võttis vangi 1. Läti kommunistliku kütipolgu 3. kompanii komissari, samal ajal olles esimene mees ka vallutamata vaenlase kuulipildujat.

Marienbergist taganedes päästis sama velsker meie laskemoonavaguni. Vaenlane oli juba jaamas ja vaguni päästmine näis olevat võimatu. Voldemar S-mo läks vaenlase ägeda tule all veduri juure, haakis selle rongi küljest lahti ja laskemoonavaguni külge, seadis käänajad korda ja tegi veduriga vajalised manöövrid, nii et ta võis jaamast välja sõita.

Punased andsid tema peale kogu aeg tuld, kuid ei saanud minna teda kinni võtma meie väeosade taganemist katvate sõdurite püssitule tõttu. Oli ainult Voldemar S-mo õnn, et teda ei tabanud vaenlase püssikuulid, kuigi ta veduriga ja käänakutega askeldades oli neile korduvalt heaks märklauaks.

Vanem allohvitser L—pand läks 24. mail 1919. a. 50 sõduriga Koscheljahha pooljaama juures punaväe liinist läbi, et ära võtta punaste liinist umbes 2 kilomeetrit taga pool seisvat soomusrongi. Mehed jõudsid õnnelikult soomusrongi juure ja hakkasid ajama sõbralikku juttu, nagu oleksid nad „omad“, et varitseda parajat momenti rongi vallutamiseks. Punased aga said varsti aru, et tegemist on vaenlasega, ja avasid nende peale marutule. Rongi ukсед ja kõik teised avasused olid kinni, seetõttu ei saadud rongi vallutada. Mehed tõmbusid tagasi, kuid L—pand ronis vagunikatusele ja viskas paar käsigranaati läbi korstna soomusrongi. Vagunist kostsid tugevad plahvatused, haavatute kisa ja needmine. Vahepeal oli rong hakanud liikuma. L. sõitis rongi katusel tükk maad edasi ja hüppas siis maha. Kuid punased varitsesid teda ja viskasid järele käsigranaadi, mis lõhkes haavas raskesti L. jalga. Siiski läks L.-il korda punaste liinist läbi tulla. Kuid ta jõudis oma väeosade juure alles järgmise päeva hommikul, vaevalt veel suutes liikuda. Jalg tuli lõigata maha...

Vanem allohvitser K—ls läks 3. aprillil 1919. a. kahe sõduri, K—saare ja Ot—soni saatel Geruschka küla juures vallutama küla, mis oli punaväelaste käes. Niipea kui mehed jõudsid metsast välja, avasid punased külast nende peale marutule. Kuulirähe all tormasid kolm

meest külla, ajasid sealt punaväelased välja ja võtsid nendest 60 meest vangi, hoides neid vahi all, kuni kogu väeosa jõudis järele.

Kolonel-leitnant L—ga läks 1. aprillil 1919. aastal punastele tegema „aprilli“. Kümne mehe eesotsas, isiklikult juhatahes pealetungi, tungis ta Sabelina külla, võttis äkilise pealetungiga ära punaste kuulipilduja ja avas sellest tule punaste peale, sundides neid andma alla.

Saagiks saadi 2 kuulipildujat, 5 hobust, väljaköök ja üle 100 vangi. Vaenlane kaotas pataljonitüema, kompaniitüema ja 20 punaväelast surnutena. Meie kaotused olid — 2 kergesti haavatud sõdurit!

Reamees L—man tungis 1919. a. 21. jaanuaril mõne mehe eesotsas vaenlase kõva püssi- ja kuulipildujatetule all vaenlase tervele kompaniile peale, sundis kompanii taganema ja maha jätma 20 surnut.

Järgmisel päeval läks reamees L—man 5 mehega luurekäigule. Salaja hiilides raudteevahi elumaja juure, nägid nad selle juures 30 punaväelast kahe kuulipildujaga. Tungides neile käsigranaatidega kallale, löid nad punaväelased põgenema ja võtsid maja oma alla.

Telefonist M—berg töötas 18. juulil 1919. aastal põhja-hommiku pool Pihkvat Kanakatina mõisa läheduses 3. kompanii juures. Vene „valgekaart“ taganes tiivalt ära. Punased piirasid kompanii sisse, kuid sel läks korda läbi murda ja pääseda.

Telefonist M—berg jäi punaste selja taha ja asus seal hoolega tegevusse. Ta kuulas pealt punaste telefonikõnet ja püüdis kinni tähtsa telefonogrammi. Siis hakkas ta punaste telefonikõnedele vahele segama, nii et punased ei saanud enam korralikult sidet pidada. Lõppeks lõhkus ta rea telefoniliine ja 20-tunnilise viibimise järele punaste seljataguses tuli ta läbi liini tagasi oma väeosade juure, tuues kaasa vaenlase telefoniaparaadi, kaablit ja telefonogrammi, mis sisaldas meie väejuhatusele tarvilikke ja tähtsaid teateid punaväeosade kavatsusist.

Veltveebel R—bast sai 2. aprillil 1919. a. käsu minna paari mehega ja automaatpüssiga vaenlase selja taha ja sealt tungida peale. Võitluses vaenlasega said R. kaaslased kõik surma. Siis ladus ta endale selga kaks kotti kraamiga, 2 püssi, laskemoona ja automaatpüssi tagavara-
raua ja seadis sammud läbi punaste liini oma väeosa poole. Punased võtsid ta kohe tule alla, kuid R—bast andes kogu aeg jooksu peal punaväelastele automaatpüssiga tuld, tormas vaenlase liinist läbi.

Usuvastane karneval Moskvas.

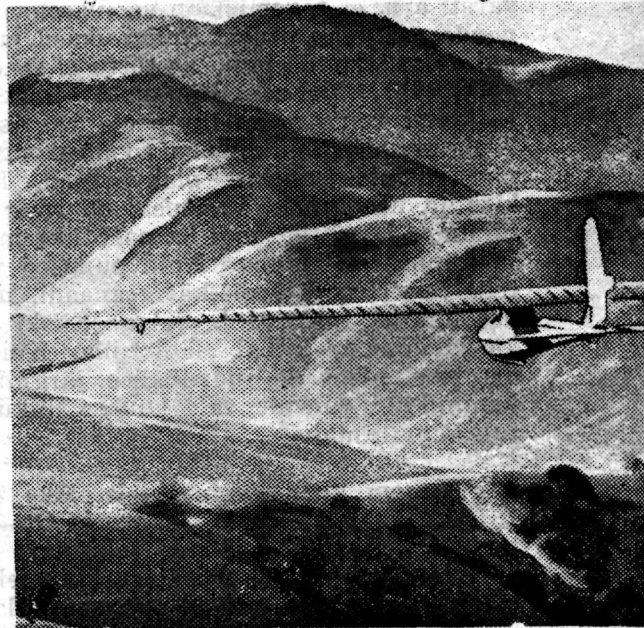
Hiljuti korraldati Moskvas usuvastane karneval. Meie pildil grupp karnevalist osavõtjaid. Tagaplaanil karikatuur, mis kujutab Jeesus Kristust õnnistamas viinapudelit.

on ja jääb tusedaks ning loetavaks perekonnaleheks Eestis.

Keiser Caligula teine galeer toodud päev päigel nүүд нii kaugel, et ka teine Caligula galeer õi vanaaegseid kunstiesemeid, mis ühes galeeriga pu ülevaade galeerile ja Nemi järvele ning galeerilt lei

e. Nemi järve (Itaalias) tühjendamise on jõutud
 jüda kümal. Galeerilt on leitud hulk väärtuslikke
 hanud järve põhjas ligi 2000 aastat. Meie pildil —
 tud kolm liigi meetrikõrgust kullatud pronksist kuju.

Lindbergh harju- tab mootorita len- nukitel.

Kuulsaima lenduri au pä-
 rinud Lindbergh harjutab
 praegu lendusid mootori-
 ta lennukitel. Oma laagri
 lõi ta üles Kalifornia mä-
 gede keskel. Iga päev
 sooritab ta lendusid moo-
 torita lennukil — eesmär-
 giga lüüa mootorita len-
 nuki kestvuslennu rekordi.
 Lindberghi lendudel
 ei ole aga Ameerika lennu-
 ajakirjade arvamisel kui-
 gi suurt edu, sest lenduri-
 te ringkondades valitseb
 arvamine, et sakslaste
 püstitatud rekordi ei lähe
 nii-kui-nii korda lüüa.
 Ameerikas puuduvad sel-
 leks soodsad mäed, nagu
 seda on Saksamaal. Meie
 pildil — Lindbergh kat-
 sumas püstitada uut
 Ameerika rekordi.

Cehhoslovakkia president Mašaryk ühes oma tütarde Alice'i
 ja Olgaga ning lapselapsega.

Jääst raiatud hokimängija mälestussammas Dawosis
 jääväljal.

„SOMATÉN“ — HISPAANIA KAITSELIIT

Meil valitseb üldiselt arvamine, et kaitseleidu mõte ja liikumine on midagi uut ja et see on sündinud meil hoopis erisuguste asjaolude mõjul. Ometigi on mujal juba aastasadu varem asutatud samasihilisi rahvuslikke sõjariistus koondisi ja Hispaanias tegutseb praegugi keskajast päritolev asutus, mis oma olemuselt tuletab suuresti meele meie kaitseleitu. Tutvumine Hispaania kaitseleidu, selle tegevuse ja ajalooa peaks olema meile eriliselt huvitav seetõttu, et selle ajalugu nii vastuvaidlematult tõendab, kui kasulik seesugune korraldus erisugustes olukordades võib ühiskonnale olla ja selle tegevusest võib leida palju kauneid näiteid, võib olla isegi veel uusi sihtjooni.

Hispaania kaitseleidu nimetus annab juba käsituse tema ülesannetest. „Somatén“ = „som et ent“, need katalooniakeelsed sõnad tähendavad „oleme valmis“ ja „somatenid“ just ongi mõeldud ühiskonna rahu valvuritena. Vanad teadete allikad jutustavad, et juba 1250. aastal tegutses Barcelonas somatén-nimetust kandev sõjariistus asutus. Selle tegevusest ja ülesannetest on nüüd raske saada selgust, neist jutustavad ainult vanad keskaja munkade kirjutatud pergamendi käärud, millest suurem osa veel magab unustuses vanade kloostrite kätikes. Aastasadade tolm on nende peal puutumata, sest Hispaanias ei ole veel keegi võtnud endale ülesandeks põhjalikult uurida ja selgitada „Somaténi“ ajalugu. On siiski oletatav, et Barcelonas, mis keskajal oli vägev sadamalinn, asutati esimene kaitseleitu kaitseks Mauri meriröövlite vastu. Esimeseks somatenisse puutuvaks asitõenduseks, mis sellest ajast on teatavasti järel, on 1. aprillil 1559. aastal antud huvitav määrus, kus keegi Veher y Paheres nõuab ühtlast meeskonna relvastust. Vähe hilisemast ajast on säilinud nimekirju somaténisse kuuluvaist liikmeist, samuti juhtnõore, kuidas häire puhul linnas talitada. Ilmselt oli somatén kuni 17. sajandi lõpuni relvasta-

tud kodanike koondus, mis iseseisva Kataloonia kõigis linnades esitas väga tähtsat osa, sooritades vahiteenistust sadamavalvurina, olles abiks valitsusele kurjategijate kinnivõtmises ja ehk veel tulekahjudegi puhul.

Somatén oli Kataloonia maakonna iseäraldus ja mujal Hispaanias tundmatu. Kuigi nimetatud maakond liideti Kastiiilia kuningkonnaga, olid kõik Hispaania kuningad sunnitud seda tunnustama. Selle traditsioonid ulatusid aastasadadesse ja selle hoolas valvelolek oli rahututel aegadel kõigi linnaelanike lohtus ja kaitse. Ometi oli seesuguse sõjariistus koonduse olemasolu alaline ähvardus Kastiiilia ülemvõimule. Alanatud Kataloonia igatses iseseisvust ja aegajalt tuli ette rahutusi ja mässukatseid. Need sumbutati pea-aegu alati sõjaväe abil maha ja sagedasti järgnes karistusena määrus somaténi lajalisaatmiseks. Siiski osutus somaténi lajalisaatmine Barcelonas alati eksituseks, sest sel juhtumil kuritegevus ja rahutused suurenesid nii kohutaval määral, et selle ees Hispaania sõjavägi oli võimetu, ja nii oli valitsus sunnitud mõne aja järele uuesti nimetatud kaitseleidu korraldamisele asuma. Püüti küll hoida ülal suuremat valvet ja sumbutada rahutuid poliitilisi liikumisi, aga on osutunud hoopis võimatuks kiskuda sootu välja rahva keskel valitseva iseseisvustungi rahutut hinge..

Kaunimaiks lehekülgedeks somaténi ajaloo olid Hispaania vabadusvõitluse aastad 1808—1809, kunas Napoleon võidukad armeed tahtsid orjastada kogu maa oma vägeva valitseja käsutusse. Hispaania sõjavägi oli võidetud ja maa oli prantslaste võimuses. Kõik suuremad linnad olid nende valitseda, aga maal oli rahvas kogunenud partisaan-salkadeks, kes tegid elu vaenlasele raskeks.

Juhtus, et Manresa-nimelises linnas oli häbematu kombel rikutud Prantsuse ülempealiku määrusi, ja et karistada tõrkujaid, läks kindral Schwartz Barcelonast

Manresa poole. Tema salkades oli 3800 Prantsuse armees vapramat, kõigil Euroopa tandreil võite niitnud, kaartlast, kes võidukindlalt suusid teekonna Lerida ja Zaragoza kaudu põhja poole. Siis, mõlemata tagajärgedele ja kuulates ainuüksi oma isamaa häält, mis kutsus neid oma kaitsele üles, kogunesid Kataloonia somaténid vägeva Montjuich-mäe varju ja ootasid seal kohkumata Napoleoni sõdurite saabumist. Neid oli ainult peotäis talupoegi, vahest umbes 800, ja vaevalt poolel neist olid püssid. Kivil teritatud mõõgad, kööginoad, vikatid ja juhulikud piigid, mis olid valmistatud niiviisi, et puulõhe otsa oli löödud terav raud — olid nende relvad... Teisel pool arvurohke sõjavägi, hästi korraldatud ja harjunud võitma, rietatud sõduriliikonda, kandes selle aja parimaiks tunnustatud sõjariistu. Need marssisid, lootes oma jõusse ja vaenlast pannes halvaks. Ilma juhatajata, aga täielises surmakartmatuses ja põlguses tungisid somaténid ebatasavägisesse võitlusesse. Tulemus näis olevat juba ette kindel... Relvad tärisesid peagi ühte, aga heitluses Bruchi lahingväljal tuli silmapilk, kus löögituhiinas vankumatud külamehed nägid selle senini ülbe sõjaväe pöörvat selja ja põgenevat. Kangelaslik ja arukas Antonio Franch y Estatella oli võitluse kestes asunud juhutama kataloonlaste väikest salka, ja tema juhatusel saadi täielik võit. Bruchi juures saavutatud võit oli märguande üldiseks vabadusvõitluse alguseks Hispaanias ja Antonio Franch y Estatella nimi on säilinud esimesena somaténi kangelaste keskel.

Möödunud aastasada oli rahutuks ajaks Hispaania ajaloo, ja paljudes mässudes ja võitlusis olid Kataloonia somaténid kaasas. Niinimetatud karlistide peetud riigipärimussõjas võitlesid nad edukalt siis võidulepääsnud kuninganna Isabella poolt. Mitu korda saa-

Sõjaväekuberner tervitab Urgeli somaténi pärast järelevaastust.

Rosello kuulsates lahingutes lehvitud somatén lipp viimast korda paraadil, enne kui see jäeti muuseumi.

deti somatén just siis laiali, aga alati koondus see omal jõul peagi uuesti kokku.

Kahekümmes aastasada tõi suuri muutusi somatén-koondusse ja muutis ta selleks, mis ta nüüd on. Aastal 1902 puhkes Barcelonas suurstreik, ja esimest korda oli siis somatén sunnitud tarvitama sõjariistu oma linnaelanikkude vastu. Marokkos sel ajal käimasolevad rasked taplused olid sundinud valitsust vähendada Barcelona garnisoni peaaegu olematuks, ja kasutades rasket seisukorda ja streiki, algasid röövsalgad linnas tegevust. Tühjendati ärisid, tungiti pankadesse ja vähene sõjavägi suruti nende kasarmutesse tagasi. Ainuüksi somaténi energiline pealehakkamine päästis sel korral Barcelona suurest hävitusest. Korraldatud kavakindlusega võtsid somaténi-mehed oma kaitse alla linna tähtsamad paigad, pangad ja toiduainete tagavarad. Isegi laevastiku arsenalgi tuli selle hoidjate puudusel nende kaitse alla. Tänavraudteed ja rongid liikusid somatén-patrullide valve all. Kuule vahetati sagedasti somaténi ja streikijate ja viimastega liitunud kuritegeliste olluste vahel; langenuid ja haavatuid oli ohtralt mõlemal poolel. Kui valitsusel alles mõne päeva pärast oli võimalus saata abivägesid, oli suurim hädaoht juba kõrvaldatud ja Barcelona mässajaist vabastatud.

Umbes kakskümmend aastat hiljem puhkes Barcelonas uus suurstreik ja sündmused omandasid seekord veel endisest tõsisema iseloomu. Valitsus ei suutnud milgi viisil vaigastada rahvahulkade märatsusi ja seisukord streikivas linnas muutus väljakannatamatuks. Hulgalisi rüüstamisi, pommitantaate ja mõrtsukatöid juhtus peaaegu igal päeval. Politsei ja somatén olid võimetud, sest sündikalistid (kommunistid) ei rahuldunud enam endise tegevusega, vaid

võtsid tarvitusele uusi. Vaikse ja sitke sissisõjaga püüdsid nad hävitada kogu senise korralduse. Streigirikkujaid ja muid „kohanematuid“ töölisi karistati peksuga sama tihti kui neid „selgitati“ tikupistega selga. Politsei ja somatén-valvureid lasti üksikult nende valvekohtadel maha ja pimedail kõrvaluulitsail tarvitati halastamatut omakohut. Ööseti käis linna uulitsail võitlus üsna mehhikolaste viisi. Majade varjust löi tulivälku ja kõmas paugutusi. Veri voolas ojadena ja mõni kuu oli langenute arv mõlemal pool tõusnud sadadesse. Üle poole aasta kestis see ebaselge seisukord, ja kui selle tagajärjed said tunduvaks mujalgi maal, oli kogu Hispaania juba langemas täielisse anarhiasse.

Nähes seda kurba seisukorda ja valitsuse võimetust, kes oli juhtimas kogu maa peaaegu Venemaa sarnasesse „svobodasse“, võttis kindral Primo de Rivera isamaa vabastamiseks riigivõimu enda kätte 13. sept. 1923. a. Kindral mõistis sel ajal otsekohe, mis suur abi oleks temale somatén-asutusest. Kui meele tuletada, et Primo de Rivera oli enne riigivõimu ülevõtmist olnud Barcelona sõjaväekuberneriks, on kergesti arusaadav, et ta oskas öieti hinnata somaténi tähendust ja et ta nii suurel innul on õhutanud selle edendamist. Kindlasti oli tal midagi Itaalia mustsärkilistest eeskujuks meeles, kui ta otsustas laiendada Kataloonia seni puhtmaakondliku somaténi kogu Hispaania käsitatavaks. Ettevõtte oli raske, sest mugavusega harjunud hispaanlased ei innustu hõlpsasti uute asjade kasuks, aga kolme diktatuuriaasta kestes on see viidud suure energiaga täide. Oma hellitatud „Union Patriótica“ — „Kõikide Isamaa Parimat Tähendavate Rahvuslaste Liidu“ kõrvale on Primo de Riveral õnnestunud luua suur kaitseliidu sarnane koondus „El Somatén de Espana“.

Kui võrrelda Hispaania somaténi meie kaitseliiduga, võib leida nende olemusis suuri lahkuminekuid, kummagi otstarvete ühesugususest hoolimata. Hispaania kaitseliidukorraldustel puudub muuseas veel peaaegu täielikult sõjaline ilme. Ei ole mingisugust ühtlast riietust, relvastus on väga mitmesugune ja erinev ja ainult nende ülemjuhatus on tõelist sõjalist kasvatust saanud isikute kättes.

Väliste sõduritunnuste puudumisel oleks siiski vääri alahinnata somaténi tähtsust. See suur sallivus, mida see lühikese ajaga on saavutanud kõigi rahva-

kihtide keskel, eriti maal, on juba nüüd teinud sellest tähelepandava sõjariista ühiskonna kaitseks. Statistika järgi kuulub Hispaania somaténisse praegu umbes 200.000 liiget.

Somaténi ainus ühine väline tunnusmärk on rahvusvärvidega kaunistatud vöö ja samuti punakollane püssirihm. Allohvitserid kannavad kaelas hõlpsasti tuntavaid revolvririkandenööre sõlgedega ja kõrgemal ohvitseridel on armee ohvitseri ülikond somatén-sõlgedega.

Liidu üldise määrustiku kolmandas paragrafis määratakse somaténi ülesanded järgmiselt:

„Somaténi liikmete tähtsaim ülesanne on hoolsa valveta takistada seadusrikkumisi ja kuritöid. Aga kus kuritöö on kord juhtunud, tuleb neil oma tegevusega hõlbustada õigusevalvurite ülesannet.“ Edasi määratakse eeskirjas, kuidas kohelda kurjategijaid nende vangistamisel, kuidas tarvitada relvi, kaitseliitlaste kohustused varguse, tapluse või mõrtsukatöö puhul jne. Huvitav on punkt, kus määratakse kindlaks somaténi suhe streikidega. Somatén astub siin tegevusse ainult, kui juhtub segadusi või korrarikkumisi, mis ähvardavad kodanikkude vara või elu — kui asjaomased ametnikud seda paluvad, tuleb anda abi kallal tungide takistamiseks ja valitsuse autoriteedi säilitamiseks. Somaténi tegevusse astumine ilma valitsuseesindajate kutseta on sallitud ainult siis, kui ähvardatakse nende elu, kodu või relvi, mis puhul antakse kellalöömisega häiresignaal.

Umbes kord kuus peavad linnade somaténid relvade järelevaatusi ja laskeharjutusi. Sõjaline õppus piirdubki määrustiku ja oma laskeriista tundmaõppimisega. Seni ei ole somatén veel vististi omandanud kuulipildujaid ega suurtükke.

Hispaania rahvuslik somatén on küll veel väga noor, aga selle tähtsus kasvab päev-päevalt. Kuritegevuse takistamiseks maanurkades on see osutunud suurevärtuslikuks. Diktaatori osaval juhtimisel püütakse saada sellele endisest rohkem sõjaväelist korda ja hinge. Bruchi juures saavutatud kangelasvõit ja somaténi tegevus suurstreigi aastatel 1902 ja 1923 näitavad selgesti, mida somatén suudab, kui asjade tõsine seisukord seda nõuab, ja paljud rasked vereohvrid tõendavad, et „somo somos“ — „oleme valmis“ nimi ei ole Hispaania somatén-mehele tihti sõnahelin.

„Vesi tõuseb!“ Kuolka (Domesnesi) liivlased päästmas oma venesid, mida äkilises tormis tõusnud vesi on rikkumas.

KAUPO JA LEMBIT

Prof. LAURI KETTUNEN

Lugejale ei ole alljärgnev kirjutis mitte ükski ajalooliste faktide meeletuletuseks ja elustamiseks selle meie muistse sent ni hämara iseseisvuse aja päevilt; vaid see pakub huvi ka oma sooja ja innustava hõimusuhtumisega, mille arendamisel kirjutise teeneterikkal autoril on tunnustatud esikoht hõimusoõprade ridades.

Kui Saksa rüütlid 12. ja 13. aastasajal saabusid oma väehulkade ja pappidega, et võita Idamere maad oma alla, leidsid nad sealt kaks tugevat soomesugu rahvast eest: liivlased ja eestlased. Liivlaste valitseda oli Väinajõe alamjooksu ümbrus ja laialdased Liivi- ja Kuramaa piirkonnad kummagil pool Väinajõe. Nende hõimurahvas eestlased olid nende ida- ja põhjapoolsed naabrid, asudes umbkaudselt oma praegustel maa-aladel. Mõlemad olid jõukas ja tugev rahvas, kel oli oma arenenud ja hea ühiskonnakorraldus. Juba üksik nende suured maalinnad, mida muinasteadus on põhjalikult uurinud, osutavad keskendatud, tugevat valitsust ja peaaegu kõrget kultuuri. Sama tõendab ristisõitjate oma kroonikakirjutaja, Läti Hindrek, kes on annud väärtuslikke teateid mõlema meie nimetatud hõimurahva selleaegsest vabadusvõitlusest. Tema see on ka annud järeilmäle huvitavaid teateid liivlaste kuningast Kaupost ja eestlaste kuningast Lembitust. Need kaks nime suudavad ikka ja alati tuletada meele meie meretaguste hõimlaste hiilgavat kangelaasaega, kui ka sellele järgnenud ajaloolist kurbmängu.

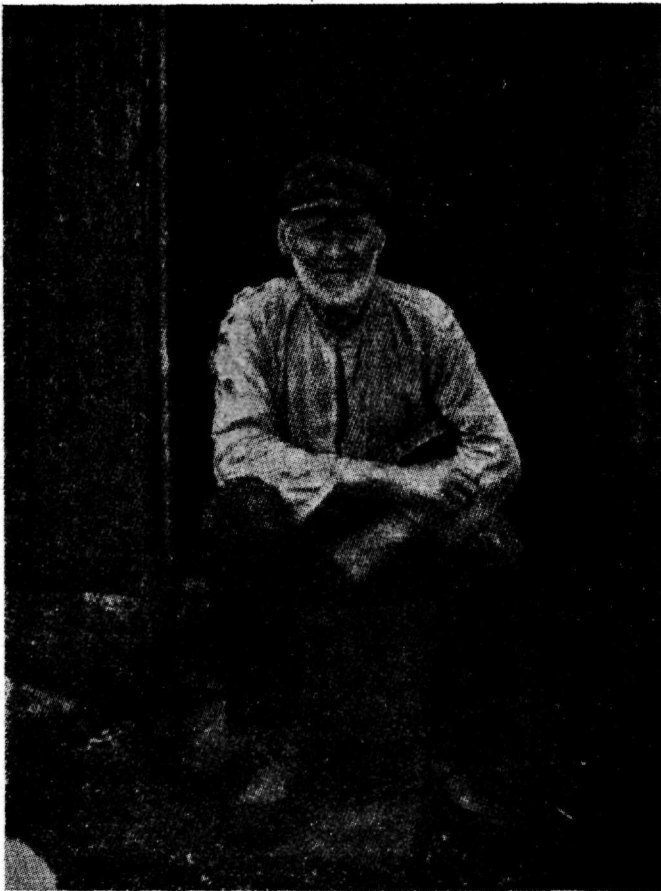
„Isadelt päritud usu puutumatus, oma rah-

va rippumatus ja vabadus“ oli nii Lembitu kui Kaupogi hüüdsõnaks, kui nad kohtasid läänest tulnud usupöörjaid.

Liivlastel tuli vastu võtta esimesed löögid. Veriste peadega pidid raudrüütlid taganema ja paavstil tuli korraldada uut ristisõda paganate vastu. Väinajõe pühades voogudes uhtusid endalt ristivee liivlased, keda oli jõutud uude usku pöörda. Aga sakslased tulid tagasi, ja osalt headusega, osalt tule ja mõõgaga sundisid uuesti osale liivlastest oma usku peale. Saksa diplomaatia suuremaks võiduks ja ehk ka sündmuskäigus pöördepunktiks oli 1203. a., kunas kuningas Kaupo ise võideti „valge Kristuse“ poole. Käis ju Kaupo piiskop Teodorichi seltsis Roomaski, kus ise püha isa pühitses teda uue usu poolt võitlema. Milliseid võitlusi võis küll Kaupo oma rinnas võidelda, kui ta nüüd sakslastega pidi rõhuma seda osa oma hõimust, kes oli keeldunud uut usku vastu võtmast? Liivlaste riiklikku vabadust nähtavasti sakslased küll alul ei ähvardanud, ja ehk arvaski Kaupo oma teguviisiga oma rahva seisukohta kõige paremini kaitsvat. Nende liitlasteks tulid nüüd ka lätlased, missugune rahvas asus sel ajal liivlaste lõunapoolsete naabritena sisemaa

pool. Lätlastele oli nimelt ristiusu võit üsna meeltemööda, kuna nad selle abil — nagu jutustab kroonika — pääsid vabaks neid rõhunud liivlastest.

Ajalugu ei tea jutustada, kas oli sõjariis-tadepõhustusi Kaupo ja Lembitu vahel. Väe-võit võib küll vähemalt oletada võimalikku sõprusliitu, sest liitumissoovi pole olnud kunagi Soome hõimude kõvemate kalduvuste hulgas. See on igatahes kindel, et missuguseid nõupidami-si Kaupo ja Lembitu vahel vahest ei olnudki, viimane uhkelt tõrjus tagasi mõttegi, et tema ja ta rahvas oleks loobunud isade usust ja andunud muulastega liitu. Veel aastakümneid hiljemgi, kui võidetud eestlased arvati juba täielikult allaheidetuks, jätsid need oma saadikute kaudu Riiga Saksa võitjatele oma tuntu ähvarduse: niikaua, kui meil on veel küünra-pikkune poisikenegi alles, ei alistu me rahvas võitluseta kandma võõrast iket. Kuidas siis oleks oma jõu tipul olev Lembit, kel sõjavägede ja hästivarustatud maalinnade kõrval oli veel suhteliselt laialdane laevastik abiks, võinud nõus olla võõrastega liitunud Kaupo võimalik-kude sobituskatsetega. Meelsamini ta astub võitlusse liitunute mitmekordse ülejõu vastu,

Liivi taat, kes enne surma tahtis näha liivi keele üles-tõusmist.

kuigi sealjuures see uljas sõbrahing sai kindlasti tunda seda rebivat kibedust, mida võitlus oma hõimlaste vastu toob alati endaga ühes.

Kestiski aastaid, enne kui Lembit kohtas ühinenud vaenlasi. Sakslaste ristisõduritel oli veel palju tööd oma lähemas ümbruses ja Kaupo loobus üks osa tema alamatest, nii et tal kord (a. 1206) tuli vallutada oma mässajate kätte läinud kindlus sakslaste abil tagasi. Alla andma sunnitud liivlasi arvatakse nimelt olnud lähedais suhetes eestlastega. Niisiis kas ei olnud ikka midagi vana hõimuliidulist ole-mas, kuigi Kaupo omameelsetega oli sellest lahti öelnud, või sundis ühine häda iseseisvust pooldavaid liivlasi otsima kaitset põhjapoolsetelt hõimuvendadelt. Liitumise tarvituskõlvu-lised võimalused olid igal juhtumisel juba möö-da, selle eest oli sakslaste poliitika jõudnud hoolt pidada.

Aastal 1208. korraldati esimene suurem sõjakäik Eestisse. Meie ei hakka seirama neid kolm aastakümnet kestnud veriseid heitlusi, mis lõpuks lõppesid Saksa-Liivi-Läti ühenda-tud sõjavägede võiduga ja mõne ebaõnnestu-nud mässukatse järgi viimaks heitsid Eesti rahva aastasajandite süngesse orjusse. Võitlus-te reast olgu toodud esile ainult 1227. a. saatus-lik sündmus. Paalajõe juures, nüüdses Lõuna-Eestis, kohtas Lembit ühendatud vaenlasväge-sid, mille pahemal tiival liivlasi juhtis ise Kau-po. Vihases võitluses langeb Lembit ja ta väed paisatakse laiali. Aga eesti piik läbibstab ka Kaupo. Siin ongi otsekui selle muinasjutu-sära viimane leegitsus, millega kroonika on val-gustanud nende lähedaste hõimrahvaste mui-nast iseseisvuse aega.

Igäiks teab, et eestlaste sitke sugu on murdumata kannatanud seitse aastasada voo-rast toorest vägivalda, kuni ta viimaks on pai-sanud ikke oma õlult ja tõusnud täisvõlliliseks peremeheks oma maas. Aga kuidas käis Kau-po rahva käsi?

Keegi eesti pidukõneleja arvas siin vastu-se olevat leidnud. Kujutades hõimuaate jõudu ja võrreldes oma rahva vabadussõda nende aas-tasajad tagasi olnud võitlustega, lõpetas ta kõne, tähendades sellele, kuidas Kaupo tõstis mõõga oma vendade vastu ja tõmbas oma rah-va peale hävituse needuse, kuna jälle Lembitu kangelasauipaiste jäi põlvest põlve teadlikult või teadmatult hoidma ülal usku õiguse ja va-baduse võidusse. Olgu nüüd kõne „ajaloo kät-temaksjast“ luule või tõelikkus, võime tõepoo-lest põhjuse ja tagajärje seadusi sobitada liiv-laste puhul selle võrra, et mõistame, kuidas nende välispidine võit moodustas kogu rahva moraalseks tandriks. Sakslaste heatahtlikkust jätkus ainult nii kaua, kui liivlasi vajati, ja algusest peale see heatahtlikkus pigemini lahu-tas kui ühendas. Killunemine ja võõras vägi-

vald tõi kaasa hingelise masendumise. Sise-
maalt pealesuruv lätlus oli peale selle sakslaste
sihtidele kohasem, liivlased paisati lätlaste
sekka laiali, nende hävitamiseks võtsid saksla-
sed taeva ja põrgu uksi valitseva kiriku appi.
Kiriku keeleks sai rahvale läti keel, mida siis
eriti hilisemal aastasajul iga liivlane oma hin-
geõnnistuse eesmärgil pidi omandama. Alge-
lisemgi vaimulik kirjandus oli ainuüksi läti-
keelne ja oli selles keeles õpitav. Niiviisi siis
sulas liivi keelt kõnelev ollus oma sulamist lät-
lastesse. Veel läinud aastasaja keskel oli Riia
lahest idapool (Salatsi jõe ääres) mõned küm-
ned endistest Liivimaa liivlastest järel, aga
praegu on veel ainult „Liivimaa“ nimi ise ja ar-
vurohked liivikeelsed kohanimed sügaval Läti
asunduste keskel tunnistuseks maa endisest
pärisrahvast. Samuti on liivikeelseid nimesid
täis põhja Kuramaa nüüdne läti piirkond (nii-
palju kui nimed ei ole „kura“ omad, mis nime-
tus on tähendanud liivlaste idapoolset, või ise-
seisvat hõimu). Nagu öeldud, on vaid Kura-
maa äärmisel rannaribal veel jäänus meie iivi-
keelt kõnelevaist hõimlastest. Neid on juba
aastasada tagasi siin-seal nimetatud „selleks
peaaegu väljasurevaks soome hõimuks“, — aga
ei ole surnud, ei ole isegi väga palju vähene-
nudki. Veel nimelt viimastel aastatel nad on
osutanud suurematki elamise iha kui kunagi
varem...

Lõpuks veel sõnakene uue aja „Lembit-
tust“, Eesti esimesest sõjalaevast.

Milline romantiline elamus, kui „Lem-

*Liivi laste ekskursioon Kaupo endise linna kohale (Se-
gevoldi lähedal, Liivimaal). Seal, suurte mälestuste pai-
gal, kus ka kroonikas leiduvad esimesed maailmale tea-
tavaks saanud liivikeelsed sõnad lausuti, said lapsed
liivikeelse mälestustehe ja tunnistuse oma liivi keele kooli-
õpinguist.*

bit“ (nelja teise sõjalaeva abil) avas suur-
tükitule raudrüütlite järeltulijate sõjavägede
vastu, ja lõpuks suurtükkide tule ja suitsu
ümbritsetuna tõusis liivlaste igivana Väinajõe
mööda üles, et pihustada vaenlase toetuspunkte
neilt samadelt piirkondadelt, kuhu neid kord
ennegi, seitsesada aastat tagasi, Kaupo ja Lem-
bitu kukutamiseks oli ehitatud. Muinasaja
kangelaskuninga nimekandja täitis oma üles-
ande hiilgavalt, ja võidukas laevastik kiirustas
tagasi idapoolsetele vetele nende vägede toeks,
kes Narva rindel oma maa vabaduse eest võit-
lesid.

Välisminister J. Lattik J. Poska haual tema 10 a. surmapäeva puhul.

Kaitseliidu auaadress

kindral Jaan Sootsile

tema 50. sünnipäeval

Väga lugupeetud

härra kindral Jaan Soots.

Kui kutsus isamaa, siis olite Teie, lugupeetud härra kindral, üks esimestest, kes järgnesid sellele kutsele. Tiivustatud kodumaa-armastuse ja rahvusluse tundest, ruttasite kallile kodupinnale ja asusite kindlameelse, kiiresti otsustava mehena tööle rahvuslike vägede organiseerimisel. Sirgjooneliselt astusite Teile omase visaduse ja sitkusega ettemääratud rada, kõrvaldades kõik takistused teelt, mis Teile Teie töös nii mõneltki poolt püüti veeretada ette. Ning kui mõni takistus ei lasknud end veeretada kõrvale, siis — raiusite lihtsalt läbi.

Sama visaduse ja sitkusega, olles vägede ülemjuhataja paremaks käeks, talitasite ja toimisite kogu vabadussõja kestes oma kõrgel ja vastutusrikkal kohal, kuhu Teid oli asetanud Eesti rahva tahe ja usaldus. Maast tambiti välja Eesti kaitsevägi, kodumaa puhastati murdlainena meie riiki üleujutavatest punastest vägedest, väerinne viidi hoogsa pealetungiga meie piiride taha, võidurikkalt arenesid Eesti väele Kodumaa vabastamine, Ingeri, Pihkva, Marienburgi-Jakobstadi operatsioonid; seljatagant pealetungiv Landeswehr löödi puruks. Ning seda kõik suurelt osalt just Teie poolt väljatöötatud kavadel ja Teie kaastegevusel. Eesti rahvas ei unusta kunagi Teie suuri teeneid sel alal, mis on teraskrihvliga kirjutatud meie ajalukku.

Kuid mitte ainult meie vägesid võitudele juhtides ei pununud Teie endale jäädava loorberpärja, vaid nii vaherahu kui ka rahu läbirääkimistel kuuludes Eesti delegatsiooni liikmete hulka olite just Teie see, kes oma vankumatu positsiooniga kavalaid vastaseid samm-sammult sundis taganema oma kõrkidest tingimustest ja ettepanekutest. Nii mõnigi Teie väljendus neil konverentsidel on saanud rahva lentsõnaks, kui tahetakse kõige kujukamalt ise-

loomustada sirgemeelset ja mehelist, kõikumata kindlat esinemist. Koos meie suure riigimehe Jaan Poskaga võib Teid täie õigusega nimetada meie nii soodsatel tingimustel sõlmitud rahu isaks.

Ka rahu saavutades polnud veel lõppenud Teie töö isamaa teenistuses ja tema hüveks. Korduvalt ja ikka jälle kaitseministrina astudes meie riigi julgeoleku kindlustamise etteotsa juhtisite seda riigi kaitsevalli ehitamise tööd Teile omase ennastsalgavuse ja energiaga, toetudes oma suurtele ja väärtuslikele kogemustele. Pärast 1. detsembrit 1924. a. toetasite kõigest hingest meie nüüd võimsa Kaitseliidu ja Naiskodukaitse organiseerimist ja andsite oma ettenägeva pilguga nende paremate rahvapoegade ja tütarde koondiste tegevusele püsiva ja ehulise suuna, mis neid on viinud praegusele kindlameelsele ja mehisele seisukohale ning jõurikkusele.

Seda kõike oma silmade eest mööda libiseda lastes on meil, Kaitseliidul ja Naiskodukaitsele, eriline heameel ja südamlilik soov Teile ütelda tänu, sügavaimat tänu Teie suure ja kallimeelse töö eest Eesti rahva ja maa kasuks, ja avaldada Teile meie suurt lugupidamist just täna, Teie 50-aastaseks saamise päeval. Selle tänu ja lugupidamisavaldusega ühendame oma soovi, et Teie, jäädes sama nooruslikult värskeks ja jõuliseks, nagu olete praegu, veel kaua suudaksite töötada ja tegutseda edasi meie riiki ülesehitavas töös ja kirjutaksite oma tegevusega veel nii mõnegi uue ja kaaluva lause meie rahva ajalukku.

Sügavaima lugupidamisega

Kaitseliidu vanematekogu, keskjuhatuse, malevate juhatused ja Naiskodukaitse keskjuhatuse.

Major Ibrus †

Tema saatmisest viimsele puhkepaigale võttis osa määratu rahvahulk.

5. märtsil pealinna ja Nõmme kaitseosadele korraldatud kontroll-häire puhul sai teatavasti vahisõduri kuuli läbi õnnetumal surma kaitseväe tüsedamaid ohvitseri — major Helmuth Ibrus. Olles ühes kindral Tõrvandiga ja kolm. Tombergiga õisell kontrollisõidul, saatusid kõik kolm V. Juhkentali tänaval piilursõduri ette, kes aulo peatuma käsutas. Kuna libeda tee tõitu auto pidurid silmapilkselt sõna ei kuulanud, tõlgitses kohusetruu sõdur seda kui edasisõitmist ning lasi esimese hoiatuspaugu õhku... Autolaternast pimestatuna ja ärevusest väriseval käel ei taibanud sõdur aga püssioisa küllalt kõrgele tõsta ning kohusetundest välja lastud kuul saatus autosse, läbistades major Ibruse pea ja haavaes kindral Tõrvandii kergeti.

Major H. Ibruse surm kutsus kõikjal esile üldise kahetsusfundē. Andeka ohvitserina, ausameelse inimesena, tubli ja sõbraliku kaasteenijana ning hea abikaasana ning perekonnaisana oli major Ibrus võitnud kõikide armastuse ja lugupidamise. Alles hiljuti Prantsusmaal täienduskursustelt kodumaale jõudnud, major H. Ibrus asus suure energiaaga tööle meie kaitseväes. Ent liig varakult tuli tal lõpetada oma elutöö ja jätta leinama abikaasa 3-a. tütreaga ning rohkearvuline kaasteenijate-sõprade pere.

Kadunu ärasaatmine viimsele puhkepaigale läinud pühapäeval kujunes määratumaks matuse-professiooniks, millist ei ole Tallinn näinud kaua aega varem. Kiriklikust matusetalitusest võttis osa ka riigivanem O. Strandmann, kaitseminister O. Kõster, kindralid Laidoner, Lill, Tõrvand, Roska ja teised. Kirstu juures pidasid valvet „Frat. Estica“ korporatsiooni liikmed, kes saatsid kadunut ühes rohkearvuliste matuselisteaga surnuaiale. Rahvast oli kadunut saatmas murruna, iseäranis Kaarli kiriku ümbruses, kust matusetalituse aegu oli võimata pääseda läbi.

Surnuaial ülesid kadunule viimseid lahkumissõnu kaitseväge, kaitsejõudu, „Frat. Estica“ esindajad j. t.

Olgu kerge talle kodumaa muld!

Major H. Ibrus.

Major H. Ibruse viimne teekond.

Muist Hobune

17. veebruaril.

Tänu Jumalale, ma võin jälle liikuda. Fedja kõlistas meile: tshekast on teada saadud, et ma Moskvast välja olen sõitnud. Mind otsitakse Kiievis ja Odessas. Õieti

tuleb Ivan Lukitsh meie poole. Ivan Lukitsh on paksuks läinud ja enda paljaks lasknud pügada. Tal on moodne, pihast kitsas pinsak seljas ja kuldne uurikett. Kell on vist „helinaga“?.. Ta räägib „komitee“ nimel.

„Komitee ei ole plahvatuslega rahul.“

„Mispärast?“

„Segab tööd.“

Võib olla on tal õiguski. Me oleme verest mürgitatud. Meie ei mõista võitlust vereta. Aga komitee liikmed närivad rahvakomissaride nõukogu, nagu hiired: vaikselt, järjekindlalt, ettevaatlikult. Aga nende elu on raskem kui meil. Neil on alati äripäev, tänamatu ja väsitav töö. Esiti töö, pärast muidugi vangikoda. Ja siis järgneb piinamine.

„Komiteel on oma ettepanek.“

„Nimelt?“

„Vetsheka ülem kõige esiti.“

Vetsheka ülem kõige esiti. Mina kahtlen. Ta on kui tsaar seitsme pitsati ja luku taga. Aga oled käe adra külge pannud, ära vaata tagasi.

„Hea küll.“

„Nii ma siis teatan.“

„Teatage. Aga teie? Mis teie teete?“

Ivan Lukitsh võtab paksu rahapunga välja. Selles on dollarid ja naelad.

„Näete. Kauplesin tubakaga.“

Tema kaupleb. Tema on „spekulant“. „Iga sipelgas tassib oma ölekõrt...“ Ta ostab kindlasti endale kohakese ja hakkab Hollandi lehma pidama. Sest ka kommunistid „täidavad oma taskuid ja muud midagi“.

18. veebruaril.

Ma kutsusin Wrede ja Fedja enda juure. Wrede on „kommunistlik komsostav“. Mõök kõliseb tal, kannused kõrisevad. Ainult pagunid puuduvad.

„Noh, Wrede, kas võtsite pagunid maha?“

Ta punastub.

„Ei ole kahju. Peab õieti ütleva. Meie ei teadnud midagi. Kas see on röövsalk? See on sõjavägi, päris sõjavägi... Olgu punane, aga siiski meie sõjavägi.“

Fedja tähendab pilkavalt:

„Tõsi, härra leitnant. Antakse vastu vahtimist

armsa näo eest. Antakse üks ära ja heidetakse veel nalja: „See ei ole Ajutine Valitsus. See ei ole vana kord. Kuidas sa seisad, koerapoe? ...“ Tõepoolest nõnda.“

Wrede pahandab:

„See pole tõsi.“

See pole tõsi? Vaat, kus on olude jõud ja võim.

Wrede tunneb enda jälle ohvitseri olevat. Ta on hobuse seljas väeosas, eskadroni ees. Ta on unustanud, et ta on valge. Ma ütlen vaikselt:

„Mis te arvate „vetsheka“ ülemast?“

Ta vastab kõhklemata:

„Mina olen alati valmis, Jurji Nikolajevitsh.“

„Aga sina, Fedja?“

Fedja vaikib. Siis ütleb ta pead nogutades:

„Kui kästakse, peab minema. Aga see on raske asi. Kus meie niisuguseid kätte saame, härra polkovnik?“

19. veebruaril.

Jah, mispärast ma tulin siia. Mind närib jälle igatsus, — igatsus vaba elu ja metsa järele. Mul on siin kitsas. Mind rõhuvad Moskva kivid ja ma ei julge Olgast mõeldagi. Ta löi käed kokku. Ta ei suuda aru saada. Aga ma ütlesin talle: „Ja mina ka...“ Eile läksin ma Jegoroviga Iljinkat mööda. Kaupluste ridades seinä ääres seisis tatarlane näruses riides. Ta sirutas mulle oma mütsi. Selle külge oli sedel kinnitatud. „Seltsimehed, andke kirstu muretsemiseks“. Jegorov jäi seisma. Ta vaatas määritud paberitükki ja sülgas.

„Kahetseda... Mis siin kahetseda? Kärvas, aga sallib ikka neid kurjevaima, seltsimeeste valitsust. Jumal oli tema peale vihaseks saanud.“

Selle poole peal on „kurjad vaimud“. Aga kes teisel poolel on? Kas Jegorov ehitab uut elu? Kas Fedja külib tervet seemet? Kas Wrede ei ole mässav mõisnik? Kas Ivan Lukitsh ei ole spekulant? Mis toome meie Venemaale? Aga Jumal on meie peale vihaseks saanud. „Issand on selle peale vihaseks saanud, kes ei võidelnud, ja surreski on ta kurjade vaimude võimuses.“ Aga Olga?..

20. veebruaril.

Ma ütlen Olgale:

„Tähendab, seda võib röövida, mis juba on röövitud?“

„Kas sina ei röövi?“

„Tähendab, võib süütuid inimesi tappa?“
 „Kas sina ei tapa?“
 „Tähendab, võib maha lasta palve pärast?“
 „Aga kas sina usud?“
 „Tähendab, võib Venemaa ära anda nagu Juudas?“
 „Kas sina ei anna teda ära?“
 „Hea küll. Olgu nii. Mina röövin, tapan, ei usu, annan ära. Aga ma küsin: kas seda võib teha?“

Ta vastab kindlasti:

„Võib.“

„Mis nimel?“

„Vendsuse, sarnasuse ja vabaduse nimel... Uue maailma nimel.“

Ma julgen tähendada:

„Vendsus, sarnasus ja vabadus... Need sõnad on politseijaoskondade sildiks. Kas sa usud neid?“

„Usun.“

„Pushkini ja Valge-Vene talupoja sarnasusse usud?“

„Jah.“

„Smerdjakovi ja Karamasovi vendsusse usud?“

„Jah.“

„Teie vabadsusse usud?“

„Jah.“

„Ja sa usud, et teie uue maailma loote?“

„Loome.“

„Missuguse hinnaga?“

„Ükskõik...“

Ta on mulle võõras. Mul on tema juures lämmatav nagu vangimajas olla.

21. veebruaril.

„Tähendab, sellest on küllalt, kui kümme raamatut läbi lugeda, et tõde selgeks saaks?“

„See on — missuguseid raamatuid.“

„Evangelium?“

„Ei. Evangelium on lastele.“

„Tähendab, tarvis ainult balkonilt hüüda: „Raiuge!“, et rahvahulka enda järele tõmmata?“

„Mitte rahvahulka, vaid Vene rahvast.“

„Jumalakandja rahvas?“

„Ei, vaba rahvas.“

„Tähendab, sellest on küllalt, kui Marxi uskuda, et isamaast ja kodupesast ütelda lahti?“

„Sa piinad mind, Georg!“

„Et keelt ära moonutada, isade usku jalge alla tallata, nälgijaid ja kerjuseid riisuda ja ramme naisi lasta maha?“

„Georg...“

„Et Vene nime alandada ja kelme teenida, nende omakasu pärast ja nende vale pärast?“

„Georg...“

„Sa mäletad, Olga: kui sa maha heidad ja kummardud, on kõik sinu päralt... Mine ja kummardu. Aga sina oledki juba kummardunud. Nüüd on kõik sinu päralt. Kõik on teie päralt. Sulle, teile on antud võim.“

Ta langes rinnuli lauale. Ta nuttis kõvasti. Mind ootas Fedja. Ma tulin ära.

(Järgneb.)

Toimetaja A. Burmeister.

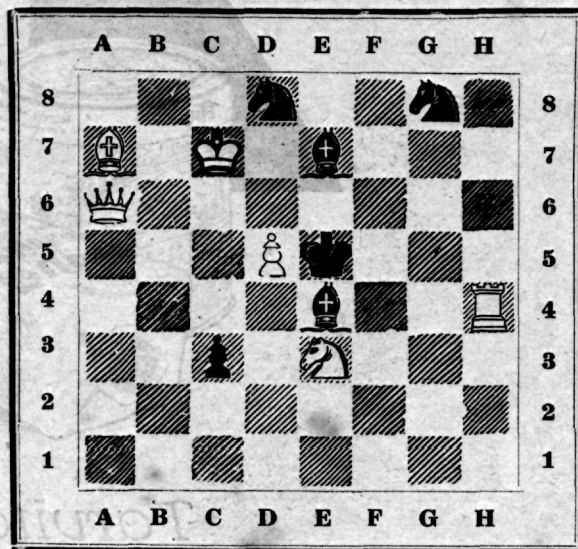
(Kirjade aadress: Tallinn, Narva mnt. 26, krt. 6.)

Ülesanne nr. 102.

Kokku seadnud Karl Karu (Tallinnas).

„Kaitse Kodu!“ originaal.

Mustad.

Valged.

Valged: Kc7, La6, Vh4, Oa7, Re3, Ed5.

Mustad: Ke5, Oe4 ja e7, Rd8 ja g8, Ec3.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

J. Raua ülesande nr. 100 lahendus.

1. Ld3—e2, Kd5: d4,

2. Le2—d3 annab matt.

1. (Ld3—e2), Ra3—c4.

2. Le2—e4 annab matt.

1. (Ld3—e2) Oa1: d4,

2. Ob1—e4 annab matt.

1. (Ld3—e2), ükskõik

2. Ve7—d7 annab matt.

Õiged lahendused saatsid: prof. Th. Lemba, Gunnar Friedemann ja stud. techn. V. Tepaks (Tallinnast), stud. jur. V. Pezold (Tartust)

Baktereid surmav

STOMATOL

hambapasta — suuvesi

on tarvitatav kõikide kultuurinimeste juures.

Tarvitage kõik

E. T. K. kohvi ja sigureid.

Olles kord neid proovinud, veendute, et E. T. K. kohvi oma puhta maitse ja aroomiga püsib alati esikohal. Tulnud vastu tarvitajate mitmekesistele soovidele, lasime müügile mitmed uued vilja- ja ubavilja kohvisordid. Kohvid ja sigurid on müügil nägusates pakistes à 400 grammi ja lahtiselt.

Müügil kõigis ühiskauplustes.

Pealadu E. T. K. — Tallinnas.